

STIVEN PRESFILD

POHOD NA AVGANISTAN

Prevela
Tatjana Milosavljević

Laguna

Naslov originala

Steven Pressfield

THE AFGHAN CAMPAIGN

Copyright © 2006 by Steven Pressfield

This translation published by arrangement with the Doubleday
Broadway Publishing Group, a division of Random House, Inc.

Translation Copyright © 2009 za srpsko izdanje, LAGUNA

Za Ruti

ALEKSANDROVA OSVAJANJA

334-323. g. p.n.e.

MAKEDONIJA
Pela
Egej
TESALIJA

Apolonija
Vizantion
Troja
Granik

GREKA
Arina
Efes
Halikamas

SARD
KILIKIJA
KILIKIJSKA VRATA
Is

KRIT
Sredozemno more
Aleksandrija

Siva
Memfis

DONJI EGIPAT

Teba

GORNJI EGIPAT

Nij

Crveno more

ARABIJA

JERMENIJA

Gaugamela

Tapsak
MESOPOTAMIJA
Eufrat

Vavilon

VAVILONIJA

Kaspijsko more

Medija
Egbatana

Suza

Persijski zaliv
Persija
Persepolis

HIRKANIJA

Zadrakarta
Hekatompiros

KASPIJSKA VRATA

PARTIJA

FRADA
DRANGIJANA

KARMANIJA

GEDROZIJA

Aralsko more

Jaksart
SKITIJA (DIVLJA ZEMLIA)

OKS

Kiropolis
Marakanda

SOGDIJANA

Baktra

BAKTRIJA

Susija

Artakoana
ARIJA

HINDUKUŠ

Kabul

Potkavaska Aleksandrija

Kandahar

ARAOZIJA

Ind

INDIJA

Taksifa

Arabijsko more

ISTORIJSKA NAPOMENA

Aleksandrov pohod na Avganistan započeo je u leto 330. g. p.n.e., kad je njegova vojska ušla u Artakoanu (današnji Herat), i trajao do proleća 327, kad je napustila Baktru (blizu današnjeg Mazur i Šarifa) i prešla Hindukuš da bi ušla u Indiju.

Ovaj pohod bio je najduži u Aleksandrovoj karijeri, i najteži koji je ikad predvodio. Na protivničkoj strani nisu bile klasične vojne snage, već pripadnici plemena s područja današnjeg Avganistana i Turkmenistana, i konjanici iz stepa i gorja koji će docnije postati Uzbekistan i Tadžikistan. Razmere varvarstva na obema stranama, neupamćene iz ranijih pohoda, pomerile su granice ratovanja. Uprkos brojnim poredama, Aleksandar nije pokorio ove oblasti sve do isteka treće godine, kad je sklopio savez s ratnim zapovednikom Oksijartom tako što se oženio njegovom kćerkom Roksanom.

Upornost protivnika može se proceniti na osnovu činjenice da je Aleksandar, kad je 327. nastavio ka Indiji, u Avganistanu ostavio čak deset hiljada pešadinaca i tri i po hiljade konjanika – čitavu petinu svoje vojske – da bi sprečio pobune u zemlji.

„Verujete li da veliko mnoštvo naroda, sviklih na drugo ime i vlast, s kojima nas ne spajaju vera ni običaji niti zajednički jezik, biva potčinjeno u istoj bici u kojoj je i poraženo? Vaše je oružje ono što ih obuzdava, a ne njihova narav, i oni koji nas se boje kada smo tu, u našem odsustvu biće nam dušmani. Imamo posla s divljim zverima, koje samo vreme može ukrotiti nakon što su uhvaćene i strpane u kavez, jer ih sopstvena priroda ukrotiti ne može... Prema tome, moramo se ili odreći onoga što smo osvojili ili zauzeti ono što još nije naše.“

– Aleksandrovo obraćanje vojsci
nadomak Avganistana
(KVINT KURCIJE, *Istorija Aleksandra Velikog*)

PROLOG

Venčanje u Aziji

Rat je završen. Ili će se završiti do več, kad se Aleksandar oženi avganistanskom princezom Roksanom.

Širom Ravnice jada, nazvanom tako zbog mnoštva grobalja na njoj, logori Makedonaca pružaju se uz bok neprijateljskima. Ovih potonjih, tih avganistanskih bivaka zvanih *tafiran* („krugovi“), zasigurno ima bar pet stotina, a u svakom prebiva pedeset do sto ljudi. Sva plemena i klanovi, od Artakoane do Jaksarta, prevalili su mukotrpan put zarad proslave, jednako kao i hiljade trgovaca i kurvi, krojača, vezilja, akrobata, svirača, vračara. Tu su celokupne makedonske pohodne snage, među njima i strane jedinice, konjanici i pešadija. Starešine se šepure u svom najlepšem ruhu, nestrpljivo očekujući početak svečanosti. Osim mene i mojih drugova Zastave, Pesnice i Riđeg. Mi imamo još posla.

Moramo odati priznanje Aleksandru. Oženivši se avganistanskom princezom, pretvoriće najgoreg dušmanina, vojnog zapovednika Oksijarta, u svog tasta. Nijedna druga smicalica nije mogla dovesti do pobeđe u ovom ratu – ili takvog stanja koje bi makar spolja ličilo na pobeđe.

Dakle, zavladaće mir. Sumnjam da je ikad ijedan prekid neprijateljstava priželjkivan žarkije od ovog. Pohod koji je

trebalo da traje tri meseca razvlačio se skoro tri godine, s nesmanjenim užasima i surovošću. Oni među nama koji su od kuće otišli kao golobradi momci postali su najpre muškarci, a potom nešto bliže zverima ili demonima. Avganistanci su prošli još gore. Priča se da ima dvesta hiljada mrtvih. Verujem da je to tačno. Teško da je ostalo ijedno selo u ovoj zemlji a da ga naša vojska nije spravila sa zemljom, ijedan grad koji nismo razorili tako da kamen na kamenu nije ostao.

Svi jedva čekaju ovo venčanje. Aleksandar i Oksijart ovako su se dogovorili: avganistanski zapovednik daće svoju kćer i prihvatiti našeg kralja kao svog gospodara. Zauzvrat, Aleksandar će ga proglasiti za prvog rođaka i svog kraljevskog gardistu. Tako će Oksijart postati prvi među baktrijskim glavešinama i najveća zverka istočno od Eufrata. Tada ćemo se mi Makedonci spakovati i otići. Ne zna se ko je srećniji – mi što odlazimo ili Avganistanci što će nam videti leđa.

I ja se večeras ženim. Hiljadu četiristo Makedonaca venčaće se s Avganistankama na zajedničkoj ceremoniji. Moja nevesta se zove Šinar. Duga je to priča; nju ću vam takođe ispričati.

Dok ja završavam naoružavanje, moj drug Zastava upravo napolju sjahuje s konja. Četrdesetak mu je godina i najtvrdi je orah za koji znam. Svemu me je naučio. S njim pored sebe, stupao bih ravno i u pakao.

Ulazi odeven u zvaničnu uniformu, zbog venčanja. „Skuvaćeš se u tome“, pokazujem na njegov ogrtač.

Zastava zabacuje jedno krilo ogrtača. Ispod leve ruke, o grudnom remenu visi mu mač ksifos. Za butinu mu je privezan dugi avganistanski nož, a u obe čizme zadenuti su bodeži. Dva oružja, ceremonijalni mač okačen o remen i skraćeno koplje duže od dva i po metra, nosi tako da ih svi mogu videti. Mada su mu ta oružja samo paradna. Koliko da Bazovi (tako mi Makedonci zovemo Avganistance) imaju šta da vide.

Pesnica i Riđi obuzdavaju svoje konje. Za koji čas uputićemo se preko ravnice u logor altajskih Paktijaca. Tamo ću se sresti

s bratom svoje neveste i isplatiti ga, dati mu odštetu za čast, da ne bi ubio i mene i svoju sestru. Cena je četvorogodišnja plata i moj najbolji konj.

Tako je to u Avganistanu. Samo ovde moraš da podmitiš brata da ne bi preklao rođenu sestru. Njen zločin: udaja za mene.

Naravno da pomišljam na izdaju. Zato je oružje tu. Na neki način joj se i nadam. U suprotnom mi filoksenija, naš makedonski zakon ljubavnosti prema strancima, brani da oduzmem život nekom od članova svoje tzbine. Jesam budala što to još uvek poštujem, ali šta ću kad je tako.

Svrha tvrđave čuje se telal. Dva po podne. Persijski dan počinje o zalasku sunca. Tada će se obaviti venčanje. Manje važne ceremonije odvijaju se celog dana. Docnije po podne sviraće se večerje. Cela makedonska vojska i svi avganistanski klanovi i plemena proparadiraće pred Aleksandrom, Roksanom i velikodostojnicima. Najvažnije, kraljevsko venčanje, održaće se u Horijenovoj palati, nad utvrđenjem Bal Tegrib, „Kamenom planinom“. Zajednička ceremonija, ona koja će vezati mene i Šinar, održava se napolju, na novom stadionu u podnožju brda. Proslava će početi kad se obave venčanja.

„Dobro, dakle“, kaže Zastava. „Hajde da pređemo sve još jednom.“

Zastava je daleko najstariji među nama. Zastavnik je po činu. Ima i lično ime, ali još nikad nisam čuo da ga je iko upotrebio. Obraćamo mu se prosto činom.

Uz njegovu pomoć, uvežbavamo ometanje napada. Najvažnije je da Šinarin brat i njegova dva rođaka ne pobegnju. Ne smemo im dozvoliti da se probiju ili prežive ranjavanje. Naši udarci moraju biti smrtonosni. Oni su poslednji preostali muški rođaci koje Šinar ima. Posle njih nema više nikog na koga bi prešla obaveza *nangvalija*, avganistanskog zakona časti, i ko bi se postarao da se izvrši „pravda“. Kad pobijemo brata i rođake, možemo se iskupiti za počinjeni zločin. Novac će sve srediti. Ali ova trojica moraju nestati.

Zahvalan sam svojim drugovima. Velikoj se pogibelji izlažu zbog mene. Znaju, međutim, da bih i ja uradio isto za njih. Bilo bi im neprijatno kad bih suviše otvoreno izrazio zahvalnost. Kad sve prođe, ako se izvučemo živi, dobaviću im po ženu ili konja.

„Mogu samo da kažem“, kaže Riđi, „da je ovo gadan način da se pripremimo za venčanje.“

Dok moji drugovi i ja pritežemo kolane, na ulazu se pojavljuje moja nevesta. Ona će se sad okupati i, uz pomoć svojih deveruša, obaviti karahal, paktijski obred očišćenja. Nijedan mu muškarac ne sme prisustvovati. Pogledi nam se sreću. „Kad ideš, Matija?“

„Sad.“

Konjušar mi dovodi konja. Moji drugovi su već uzjahali.

Avganistanski pozdrav na rastanku je *tel badir*, „Neka te bog čuva.“ Šinar me pozdravlja. Otpozdravljam joj. Zastava lagano podbada konja petama. „Sad ili nikad.“

Odlazimo. Da bismo, ako moramo, počinili još jedno, poslednje ubistvo; i potom otišli iz ove proklete zemlje.

PRVA KNJIGA

Običan vojnik

1.

Ja sam treći i poslednji sin moje porodice koji je otišao u Avganistan. Moja starija braća su otišla kao konjanici. Ja sam se prijavio u pešadiju.

Razlika između konjice i pešadije u Avganistanu nije toliko velika kao u ranijim Aleksandrovim pohodima u Maloj Aziji, Mesopotamiji i Persiji. Ovde na istoku, od pešadinca se očekuje da skoči na leđa bilo kog stvorenja koje može poneti njegovu težinu – konja, mazge, magarca ili avganistanskog konjića jabua – i odjaše na poprište, gde će sjahati i boriti se, ili se čak boriti ne sjahujući, ako tako bude potrebno. Isto tako se konjanici, čak i kraljevski gardisti, ni najmanje ne libe da skoče na zemlju i bore se na tlu, rame uz rame s prašinarima.

Moj otac je poginuo u Avganistanu; preciznije, umro je od trovanja krvi u vojnoj bolnici u Susiji, u provinciji Ariji, na zapadnom obodu zemlje. Nije bio konjanik ni pešadinac, već zadužen za opsadne sprave – ono što mi vojnici zovemo „korpor“, jer posade opsadnih sprava dube rovove i podižu zemljane bedeme uz pomoć korpi od pruća. Zvao se Matija, kao ja.

Moj otac se borio kod reke Granik, kod Tira, Gaze i Isa. Bio je pravi junak. Isto kao i moja braća. Jednom, kad sam imao šesnaest godina, otac je kući poslao vojnu priznanicu vrednu

četvrt talenta u zlatu. Njome smo kupili još jedno imanje, s dva ambara i potokom koji nikad ne presušuje, i još je ostalo dovoljno da ga ogradimo kamenim zidom.

Očeva najveća želja bila je da ja, najmlađi sin, ne odem u rat. Moja mati se, štaviše, silovito opirala svakom koraku koji bi me odveo sa zemlje. „Slobodno misli da je bila zla sreća, Matija“, izjavila je, „to što si na svet došao kao poslednje štene u leglu. Ali, dopadalo ti se to ili ne, ti si moj oslonac i oslonac našeg imanja. Otac ti je mrtav. Braću ti nikad više nećemo videti. Žudnja za slavom će im doći glave; ostaviće za sobom veliko ime i ništa više.“

Moja mati se bojala da ću, otisnem li se preko mora, pasti pod čini neke tuđinke i da se, oženivši se njome, više nikad neću vratiti u Makedoniju.

Međutim, imao sam osamnaest godina i bio žedan slave koliko i svaki drugi momak vrele krvi u kraljevstvu čiji je dvadesetpetogodišnji vladar Aleksandar, Filipov sin, za samo četiri godine pregazio najmoćnije carstvo na svetu i opio našu zemlju osvajanjima, slavom i bogatstvom.

Rok u makedonskoj vojsci ne meri se godinama nego ciklusima ili „džombama“. Džomba je osamnaest meseci. Najkraći vojni rok iznosi dve džombe, jedna za obuku i jedna za vojnu službu, ali se muškarac mora obavezati i na treći ciklus, ukupno četiri i po godine, ako i kad ga pozovu preko mora. To je išlo ovako: regrut je služio u jedinicama u osvojenim zemljama. Bila je to vojska koju je Aleksandar ostavio da drži Grčku i plemena na severu. Sve su to bile područno sastavljene jedinice; morao si poticati iz tog kraja ili nisi mogao ući. Kad bi se ukazala potreba, Aleksandar je iz Azije slao kući zahtev za novim ljudstvom. Ponekad su pozivani čitavi pukovi; u drugim prilikama pak pojedinci, ljudi obučeni za posebne vojne veštine, kao što su obaveštajci ili građevinci, ili prosto pešadinci koje je dopala takva sreća da budu na redu. Ništa od svega ovoga nije važno za momke iz mog kraja, Apolonije. Apolonija nema

pešadijski puk. To je konjanički kraj. Najčuveniji eskadron Aleksandrovih gardista, iliti Sokrata Satona, potiče iz Apolonije. Ovaj eskadron, u kom su služila oba moja brata, predvodio je juriš u bici kod Granika; bio je Aleksandrovo desno krilo u veličanstvenim pobedama kod Isa i Gaugamele. Nijedan drugi konjanički odred, pa čak ni Kraljevski, nema toliko kipova junaka u Dionu. Moj najbolji prijatelj Luka i ja, i svi ostali ratom opijeni momci u kraju, neumorno smo vežbali još otkako smo prohodali, nestrpljivo očekujući dan kad će nas uzeti na probu i kad ćemo, uz pomoć neba, postati kraljevski gardisti poput heroja iz Apolonije pre nas.

Luka i ja smo zakasnili. Kad je došlo naše vreme, Aleksandrova vojska beše već prodrila duboko u Aziju i popunjavala se ljudstvom iz brojnih pokorenih naroda, tako da naš kralj nije više slao kući po konjanike, osim kad je trebalo zameniti poginule, ranjene ili penzionisane borce. Njegovu sadašnju konjicu činili su najamnički eskadroni – uglavnom Persijanci, sa Sirijcima, Lidijcima, Kapadokijcima i jahačima iz drugih kraljevstava pokorenog Istoka. Nijedan im se Makedonac nije mogao pridružiti, sve i kad bi mu uspelo da se domogne prekomorskih krajeva, što nije bilo moguće, ili kad bi umeo da govori jezikom varvara, što nismo umeli.

Postojao je samo jedan način da se Luka i ja domognemo Azije. Kao najamni pešadinci. Kao plaćenici.

U to su vreme brojni privatni posrednici – zvani *pilophoroi*, zbog filcanih kapa koje su nosili – putovali gradovima Grčke i Male Azije unajmljujući vojnike. To je bio pravi posao. Kandidati su plaćali određenu sumu, zvanu „konjić“ jer je bila tako velika da se njome moglo kupiti valjano ždrebe. Filcane kape su ih potom uvršćivale na spisak.

Navršivši osamnaestu, Luka i ja smo tri dana putovali do lučkog grada Metone, središta za vrbovanje najamne pešadije. Krčme su vrvele od okorelih profesionalaca – Arkađana i Sirakužana, Krićana i Rođana, pa čak i ahajskih i spartanskih

starešina. Svi su se oni poznavali iz ranijih službi; imali su drugove i zapovednike koji su ih mogli ubaciti. Luka i ja smo bili najmlađi. Nikog nismo poznavali. Nijedan *pilophoros* nije hteo ni blizu da nam priđe, koliko god da smo ubedljivo lagali o svojim godinama ili dotadašnjoj vojničkoj službi (koje nije bilo).

Deset dana smo proboravili tamo, dok se naš novac predviđen za isplatu posrednika naglo osipao, pokušavajući da nagoovorimo ili potplatimo nekog da nas udene negde. U poslednjem trenutku uputili smo se lično zapovedniku regrutne službe. Četovođa iz Pele nas je izbacio. „Čekajte malo“, rekao je potom, čuvši naš naglasak. „Jeste li vi, momci, iz Apolonije?“

Hteo je da zna umemo li da jašemo.

Bili smo kentauri!

Narednik nam je na licu mesta izdao papire i nije hteo da nam uzme ni paru. Upisao nas je u konjičku pešadiju. Ona je Aleksandru bila najpotrebnija. Luka i ja prosto nismo mogli da poverujemo svojoj sreći. Pitali smo kakva će nam biti vojnička odeća i kad ćemo dobiti konje.

„Nema posebne vojničke odeće“, rekao je narednik. „A nema ni konja.“ Ubacio nas je zato što smo bili jedini Makedonci među svim tim tuđincima. „Nijedan starešina na prekomorskim bojištima nije nikad odbio momka iz starog kraja.“

Zahvaljivali smo mu od sveg srca. Samo je odmahnuo. „Ne sekirajte se zbog toga u kakvoj ćete uniformi isploviti ili ako ne budete imali ni sata obuke. Kad stignete na istok“, rekao je, „kralj će vas poslati tamo gde mu budete potrebni.“

2.

Brodovlje koje je prevozilo regrute pristalo je u Tripoliju, u Siriji, šesnaestog dana meseca desija, početkom leta šeste godine Aleksandrove vladavine, a četvrte otkako je s vojskom prešao iz Evrope u Aziju. Kralj i njegova vojska nalazili su se tada preko hiljadu šest stotina kilometara istočno odatle, na putu od Persepulisa, prestonice Persije, prema Egbatani u Mediji, letnjem dvorcu tamošnjih vladara. Persijsko carstvo beše palo; Aleksandar je sad progonio odbegloga cara. Karavan našeg gospodara, stajalo je u izveštajima, činilo je sedam hiljada kamila i deset hiljada pari magaradi natovarenih zlatom.

Bataljon regruta brojao je nas šest hiljada i sto, u četrdeset sedam brodova. Luka u Tripoliju nije mogla sve da ih primi i, budući da nisu imali sidrišta ni zaliha da bi prekonoc ostali na prilazima luci, zapovednici – inače samo unajmljeni trgovački kapetani – održali su sastanak na kom su odlučili da se naš brodic (teško bi se mogao nazvati pravim brodom) i još desetak drugih pomoću vesala domognu plicaka, gde nam rekoše da uzmemo svoju opremu, skočimo u more i otplivamo do obale. Poslušali smo. Bila je to dobra šega, osim što mi je slana voda upropastila valjan par čizama, jer sam se naposletku previše umorio da bih nastavio da ih držim iznad glave. Tako sam se na tlo Azije iskrcao mokat kao miš i bosonog.